

УДК 378

К. І. ПРИХОДЧЕНКО (заслужений вчитель України, д-р пед. наук, проф.)

Донецький національний технічний університет

Т. І. ЛЮРИНА (канд. пед. наук, проф.)

Мелітопольський Державний Університет імені Б.Хмельницького

Н. М. КАПАЦИНА (викладач)

Донецький національний технічний університет

ТВОРЧЕ ОСВІТНЬО-ВИХОВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ: ТЕОРЕТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕФІНІЦІЙ

У статті розглядається проблема середовищного підходу до організації навчально-виховного процесу як максимально розвиваючої моделі для формування креативної, суспільно-активної, небайдужої особистості. Пропонуються різні дефініції «середовище», «поле», «простір», які мають спільні та відмінні риси. Наголошується, що термін «середовище» є міждисциплінарним та розглядається не тільки в педагогічних наукових працях, але і в роботах з філософії, культурології та соціології. Робиться акцент на поглядах вчених вітчизняної школи. Проводиться порівняльний аналіз з термінологічним дослідженням понять «середовище» ученими близького зарубіжжя.

Ключові слова: середовищний підхід, освітнє середовище, технології створення творчого простору.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями Творче освітньо-виховне середовище сприяє збереженню в кожному його учаснику однієї з найвеличніших скарбниць людини – її дитинства, і, до того ж, збагаченого культурою та життєвим досвідом дорослого, є візитною карткою зростання культурної, етичної, естетичної позиції всіх, хто причетний до нього. Воно несе потужну добротворчу енергію, знімає емоційну напругу, спонукає до креативно насиченої роботи, розвиває уяву.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Поняття «середовище» зустрічається в роботах Л.Карпової, І.Улановської, В.Ясвіна, Н.Кирилової, його проектування як конкурентоспроможного освітнього простору в працях Н.Кирилової, В.Степанова, С.Сергєєва, Т.Акімової, М.Кравченінової, І.Шендрика, І.Шабатової. Робиться акцент на термінах «регіональне середовище» [8], «полікультурне середовище» [9], «міське середовище» [15].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Відносно нове поняття, «творче освітньо-виховне середовище», розглянуто автором всебічно враховуючи точки зору більшості вчених, які займаються вивченням проблеми «середовища», «простору».

Формулювання цілей статті: вивчаючи означувану тему, ставимо за мету: всеохоплююче дослідити феномен творчого освітньо-виховного середовища, вирішуючи такі задачі: розглянути різні погляди учених на поняття «середовище», показати спільні та відмінні риси термінів «поле», «простір», «середовище», вказати на позитивні сторони творчого освітньо-виховного середовища.

Виклад основного матеріалу дослідження. Творче освітньо-виховне середовище є для зростаючої людини тим простором, де по-справжньому комфортно її душі, вона може бути емоційно відкритою, етично розкутою, естетично збагачуватися, мати постійне спілкування та обмін енергією – з рідними, друзями, однолітками, коли натхнення довго не проходить, тільки в закладі, де воно діє, є педагоги, які по-справжньому її розуміють, люблять, обожнюють, розвивають, хочуть бачити успішною, обдарованою, такою, яка, за висловом видатної співачки і бандуристки Майї Голенко, належить народу, тому що талановита. Досить промовисто про творче освітньо-виховне середовище висловився В. Гюго, сказавши, що навчати народ – означає робити його кращим, освічувати народ – означає підвищувати його моральність, робити його творчим – означає цивілізувати його.

В Державній національній програмі «Освіта» (Україна ХХІ століття) сказано: «Формування творчої, працелюбної особистості, виховання цивілізованого господаря та розвиток індивідуальних здібностей і талантів молоді, забезпечення умов їх самореалізації – ось основне завдання педагогіки сьогодення» [2, с.16]. Розвиток – специфічний процес виміру, результатом якого є виникнення якісно нового, наступального процесу сходження. Стрижнева мета сучасної школи, на думку ученого В. Донія, навчити культурі життєвого самовизначення, формувати духовні цінності, підтримати зростаючу людину в його екзистенційних пошуках. Це пов'язано насамперед із процесом ціннісно-

сміслової дезорієнтації, що поширюється у соціальному середовищі України. Згідно з К.Ясперсом, нерозривна єдність людини (суб'єкта) і світу (об'єкта) набула такого визначення, як екзистенція. В.Соловйов відкрив філософське учення «всеедність», яке розкриває головне життєве завдання людини – її моральне вдосконалення. «Дитина – дар Божий», – стверджує народна мудрість. Отже, все заради молоді, нашого майбутнього. Так було з давніх-давен, так має бути... Особистісну визначеність розуміють як ступінь сформованості у свідомості людини особливості життєвої перспективи, що конкретизована в життєвих цілях і планах, а також у засобах досягнення цілей. Будь-яке перетворення в навчальному процесі неодмінно веде до його розвитку. Значення середовища у вихованні людини усвідомлювало багато дослідників. У «Тлумачному словнику» (за ред. В.С. Калашника) середовище трактується як «навколишні соціально-побутові умови, обставини, а також сукупність людей, пов'язаних спільністю цих умов, соціально-побутової умови, в яких проходить життя людини, оточені природні умови, в яких відбувається життєдіяльність якого-небудь організму як докільця» [11, с.745-746]. Ідея виховання середовищем була реалізована у досвіді німецьких так званих «сусідніх» інтегрованих шкіл (Нигермайєр, Циммер), французької «паралельної школи» (Бло, Порше, Ферра), американських «шкіл без стін» (Уортер, Уотсон, Хоскен), школи «екосистеми» (Гудленд). У першій половині ХХ століття розвиток середовищем знайшов практичне втілення у вітчизняній педагогіці [11,12]. Системні дослідження 70-90 років ХХ ст. сприяли розвитку теорії середовища. Разом з підсиленням педагогічного значення категорії «взаємовпливу» стали проглядатися залежність впливу середовища від образу життя членів суспільства. З функціональної точки зору середовище визначається як те, серед чого перебуває дитина, формується її образ життя, що визначає її розвиток. Роботи Б.Скіннера переконливо показали, що наша поведінка визначається навколишнім середовищем. На його думку, щоб з'ясувати поведінку (і, таким чином, зрозуміти особистість), треба тільки проаналізувати функціональні відношення між видимими діями і видимими наслідками. Для розкриття поняття «творче освітньо-виховне середовище» у процесі дослідження проаналізовано існуючі авторські трактування цієї дефініції та її основні концепти в наукових працях вітчизняних та зарубіжних учених. Аналіз сучасних педагогічних енциклопедичних видань свідчать, що поняття «освітнє середовище» ще не набуло статусу педагогічної категорії, тому, мабуть, воно в них відсутнє. Хоча в періодичних наукових виданнях цей термін дістав розповсюдження. Набув поширення термін «освітнє середовище» (Є.Бондаревська, А.Лукіна, І.Левицька, В.Веснін, Л.Кепачевська) на рівні створення освітньо-виховної системи закладу освіти, мікрорайону, міста, регіону, де його визначають за допомогою поняття «виховний простір» як соціокультурне освітнє середовище, що має територіальну визначеність і певні якісні характеристики – виступає засобом розвитку особистості; «духовно-інтелектуальне середовище» (І.Лустенко). Науковець І.Улановська навіть зробила спробу класифікувати освітні середовища через опис виконуючих функцій. Звідси, в термінологічному дослідженні витікає наявність кількох близьких термінів: освітній простір – територія, поширена для визначення регіонального, галузевого ресурсу, що здійснює освітні функції; освітнє середовище – модель світу, що створено за допомогою спеціально розроблених засобів, які забезпечують реалізацію найсприятливіших умов для здійснення освітнього процесу; інформаційне освітнє середовище – оточення людини, що створюється за допомогою засобів нових інформаційних технологій; освітнє предметне середовище – комплекс засобів спеціальної та професійної педагогічної підготовки майбутнього фахівця, що забезпечує реалізацію найсприятливіших умов для здійснення процесу. З огляду на вищезазначене, нами виокремлено термін «творче освітньо-виховне середовище». Теоретико-методологічною основою для визначення сутності поняття «творче освітньо-виховне середовище» виступають концепції сучасних дослідників, які розглядають різноманітні аспекти категорії «середовище» [1-15], сутність понять «навчально-терапевтичне середовище» (Г.Любимова), «уклад життя школи» (О.Тубельський), «образ життя закладу освіти», «дух школи», «корпоративний дух школи», «організаційний клімат школи» (О.Гуменюк), «освітній простір», «виховна система» (Л.Новикова, Н.Селиванова та ін.), «екологічно чисте середовище», представлене трьома компонентами: природнім, який є важливим фактором динамічного цілісного світосприйняття, необхідного для творчого розвитку особистостей (Е.Вірусів, Є.Нікітін); соціальним оточенням молоді, що сприяє освоєнню нею нових видів діяльності, соціальних ролей, формує відношення з людьми; «оточення», «ситуаційне оточення» (Г.Парсонс), «природне середовище» і «штучне середовище» (Г.Андрєва, Л.Буєва, В.Кутирєв). Філософи вважають, що все середовище життєдіяльності людини дуже умовне і поділяється на соціосферу, тобто оточуючий соціум, біосферу, ноосферу, тобто сферу розуму, сферу нагромадження матеріалізованих думок [1, с.114]. Н.Грос визначає середовище як «навколишній світ», протилежний внутрішній, вродженій діяльності та поведінці людини, або як сукупність природніх і соціальних

умов, або як об'єктивна реальність, що існує за властивими їй законами суспільного розвитку [1, с.115]. В.Дюркгейм окремо виділяє «духовне середовище». Л.Глушенко, В.Пігус пропонує ввести в обіг термін «міське середовище» [15]. По мірі дорослішання дитини її оточення розширюється, тим самим компоненти виховного середовища природно міняються з плином часу. Необхідною умовою збереження режиму сприятливого середовища розвитку є підтримка і збереження взаємодії між людьми, існуючими інститутами соціалізації, «світами дитинства» (У.Бронфенбреннер); простором культури, який виступає системоутворюючою інтегрованою характеристикою взаємодії людини і природи. Розвиток особистісного світу дитини відбувається шляхом сходження від індивідуального до духовно-практичного досвіду людства з метою виховання людини культури, здатної до самовизначення у продуктивній новосферній діяльності з відтворенням природно-культурного середовища, з опорою перш за все на національну культуру (В.Ясвін) [3]. Терміни «творче освітнє середовище» «простір», «середовище», «поле», – доповнюючи одне одне, у різних контекстах зустрічаються в роботах А.Макаренка, О.Асмолова, Г.Серікова, Н.Щуркової, Л.Новикової та інших. Їхню можливість узагальнює М.Боритко, висловлюючись, що у світі, який оточує людину, об'єктивно існує особливий соціальний вимір, створений сукупною діяльністю людства, – поле значень. Організуючи діяльність відносно до поля значень, люди тим самим безупинно підтверджують реальність його існування. Є Казакова, А. Тряпціна виділяють навіть поняття «поле успіху». У науковій літературі «освітнє середовище» розглядається, по-перше, у вимірах соціальної педагогіки як єдність дій освітнього закладу, сім'ї, позанавчальних державних та громадських елементів, інформаційно-культурного середовища; по-друге, як суспільність матеріальних вимог у відповідності з педагогічними, ергономічними, санітарно-гігієнічними вимогами до навчально-виховного процесу. І.Фрумін, Б.Ельконін, А.Валицька, Т.Чернікова називають розвиваюче освітнє середовище шкільним середовищем або освітнім простором, що розглядається як духовно-матеріальне середовище, яке відтворює в змісті освітніх програм модель культури в процесах її історичного розвитку. Взаємозв'язок формування морального досвіду та духовних цінностей, «базова культура особистості як внутрішня основа цивілізації» були предметом дослідження І.Беха, Н.Задерико, А.Капської, І.Підласого, С.Савченка, С.Харченка. Дослідження проблем соціального середовища, взаємозв'язку соціокультурного простору та розвитку особистості представлено у роботах різних дослідників (В.Буєва, М.Іщенко, Г.Корда, С.Кримський, Ю.Мануйлов, Л.Новикова, Н.Селіванова, М.Сорокін, Л.Сохань, В.Петрівський, І.Якиманська, В.Ясвін та ін.). Особливу актуальність викликають студії В.Семенова (взаємодія школи та соціального середовища), Г.Дементьева (формування особистості під впливом соціального середовища), Н.Черноушек (психологія життєвого середовища) тощо. В.Ясвін (2001р.), розробляючи проблему комплексного аналізу освітнього середовища, його типів, способів впливу на формування особистості за заданим взірцем, можливості для її розвитку, що знаходяться в соціальному й просторово-предметному оточенні, здійснив дослідження освітніх систем видатних педагогів, застосувавши метод типологізації освітнього середовища. Ученим була розроблена «методика векторного моделювання освітнього середовища». Побудова моделюючого вектора, який би вказував на певний тип освітнього середовища, згідно із задумом дослідника, мала здійснюватися на підставі психолого-педагогічного аналізу цього середовища шляхом відповідей на шість діагностичних завдань: три питання – стосовно наявності в даному середовищі можливостей для вільного розвитку людини і три питання – щодо можливостей для її активності згідно з емпіричними педагогічними характеристиками особистості, що наводяться в роботі Корчака і Лесгафта, й розроблених згідно з ним «типів виховуючого середовища» (Я.Корчак), «шкільних типів» (П.Лесгафт). В.Ясвін виділяє чотири базових типи освітнього середовища: «догматичне освітнє середовище», «творче освітнє середовище», «виховуюче середовище», «розвиваюче середовище». Результат представлений автором у вигляді «підсумкової векторної моделі повітряного історико-педагогічного аналізу освітніх середовищ». Науковцем було встановлено, що «освітнє середовище», яке спроектував Я.Коменський, можна віднести до «догматичного», Ж.Руссо – до «безтурботного середовища пасивної свободи», Й.Песталоцці – до «безтурботного освітнього середовища вільної пасивності», А.Макаренка – до «творчого освітнього середовища» [3].

Поняття «навчально-виховне середовище» відносно нове, увійшло до тезаурусу педагогіки й психології лише в останнє десятиріччя. Дефініція «освітній простір» відсутня в Британській енциклопедії, Міжнародній енциклопедії освіти, Тлумачному словнику сучасної української мови, Філософському енциклопедичному словнику, Педагогічній енциклопедії, Педагогічному словнику тощо. Хоча останнім часом у педагогічній літературі, статтях із соціології, політології, культурології усе частіше зустрічається вислів «освітній простір». Популярним він став поряд з таким поняттям, як

«економічний простір», «інформаційний простір», «культурний простір». Поняття «середовище» в сучасних навчальних посібниках теж приділяється мало уваги. У «Большой Советской энциклопедии» згадується про мікросередовище, яке представляє собою безпосереднє соціальне оточення людини – сім'ю, трудовий, навчальний та інші колективи групи. У «Словаре русского языка» С.І. Ожегова середовище визначається як «заповнене просторово-наочне природне і соціальне оточення людини; несприятливе оточення особи не дає можливості зростати і розвиватися» [9, с.579]. «Тлумачний словник української мови» (2000р.) розглядає середовище як «умову для розвитку» [10, с.501], «Философская энциклопедия» та «Философский словарь» [9,19] визначають середовище як простір. Р.Чумичева наголошує на думці, що середовище допомагає особистості адаптуватися до життєвих обставин. Г.Ю. Гурова більше схиляється до терміну «полікультурний освітній простір» [12]. Слід застерегти, що в теоретичних джерелах зустрічаємо різні поняття «освітнє середовище», «освітній простір». Одні вчені доводять тотожність цих понять, інші розрізняють. Їх зміст неможливо вважати однозначно визначеним і сталим. На думку І.Зайцевої, термін «середовище» має в собі більше конкретного і особистого, тому саме йому слід віддавати перевагу. Ми схильні більше до думки першої групи учених, яка ототожнює поняття феномена «середовище» і дефініції «простір». Тому більш детально проаналізуємо саме їх. Так, на думку Н.Крилової середовище – це оточуючий людину соціальний простір (в цілому – як макросередовище, у конкретному розумінні – як безпосереднє соціальне оточення, мікросередовище), зона безпосередньої активності індивіда, його найближчого розвитку та дій» [4, с.93]. Педагог, як стверджує Н.Крилова, «повинен самовизначитися не просто як транслятор якоїсь (часто тої, що відходить) культури, а як активний учасник того культурного середовища, в якому живе і творить людина. Створюючи разом з дитиною культурно значущу ситуацію освіти та самоосвіти, педагог вступає в особливий освітній простір – простір проєктів» [5, с.32-33]. При визначенні поняття «створююче середовище» можна виходити з теоретичного дослідження, проведеного у 1931 році відомим педагогом М.Басовим. Це дослідження було високо оцінено в 70-ті роки М.Ярошевським як системно і методологічно вивірене. Під середовищем, за визначенням М.Басова, треба розуміти відрізок дійсності, у зв'язку з яким живе людина, а також відношення, які є життєво значимими для неї.

Ученими виділяються і різні типи середовища, коли для деякої кількості окремих індивідів середовище в основі своїй складається з одних і тих же загальних елементів та при однаковій їх структурі. В.Степанов [6] зауважує, що «соціокультурне середовище – конкретний, наданий кожній дитині соціальний простір, за допомогою якого вона активно включається в активні зв'язки суспільства. Це сукупність різних (макро- і мікро-) умов її життєдіяльності й соціальної (рольової) поведінки, де конкретне природне речове й предметне оточення представлено як відкрита до взаємодії частина соціуму. Освітнє середовище – частина соціокультурного простору, що має декілька рівнів – від федерального, регіонального до основного свого елементу – освітнього середовища конкретного навчального закладу й класу» [6]. Учений наголошує, що «...розвивальний простір ми розглядаємо як спеціально змодельоване місце і умови, що мають розвивальну спрямованість; як багатомірний соціальний простір, що забезпечує різноманітні варіанти вибору оптимальної траєкторії розвитку і дорослішання особистості відповідно до індивідуальних особливостей її фізичного, соматичного, психічного, психологічного, духовно-морального і соціального здоров'я, що дозволяє самовизначитися в різноманітних видах діяльності й у взаємодії з різними співтовариствами, педагогам – створювати умови для соціалізації молоді людини у широкому соціальному й культурному контексті, батькам – брати участь у створенні (як замовникам) широкого діапазону освітніх послуг, організаторам і управлінцям – ухвалювати управлінські рішення з орієнтацією на різноманітність освітніх інтересів і умов» [6]. В.Степановим введено поняття «локального освітнього середовища», під яким дослідник розуміє функціональне і просторове об'єднання суб'єктів освіти, між якими встановлюються тісні різнопланові групові контакти, як в інноваційній педагогічній системі, що дозволяє, на думку дослідниці В.Дунаєвої, віднести останню до творчого формування чи, за В.Ясвіним, «вільного розвитку активної особистості». Використовуючи методику векторного моделювання освітнього середовища, В.Ясвін будує систему координат, що має дві вісі: «свобода-залежність» [3]. Проєктуванням педагогічного середовища займалися Г.Корнетов, В.Докучаєва, Н.Крилова, А.Моїсєєв, С.Сергєєв, В.Лебедева, В.Панов, В.Орлов, Д.Хорафас, Т.Чернікова, В.Кузь, Л.Онищук, С.Селеменєв, Є.Бабошина. Питанням проєктування навчального середовища займався С.Сергєєв [1995, 2003, 2006]. На його переконання, традиційне розуміння середовища як такого, що належить до фізичного світу, недостатнє для розуміння функціонування системи пізнання живого організму. «Жива система і оточуюче її середовище складають єдність. Різниця між середовищем і самою системою, яка вичленовує себе і

тим самим визначає все, що відноситься до середовища» [7]. Середовище, на думку С.Сергеева, «завжди виступає у єдності з діяльністю, але не будь-яка дійсність говорить про наявність середовища» [7, с61]. Це дозволяє говорити про середовищно орієнтоване навчання (Сергеев, 1995,2003), де «середовище є конструйована частина фізичної реальності, зв'язана і опосередкована досвідом рекурсивних взаємодій організму» [7, с61], «середовище – дійсність, в якій відбувається створююча діяльність людини» [7, с61], «в процесі діяльності в середовищі людина міняє його для досягнення своїх особистих і соціальних цілей. В свою чергу змінена нею/ним або іншим суб'єктом зовнішня частина середовища має зворотній вплив на індивіда. Людина змінюється в середовищі та безпосередньо середовищем. Середовище як посередник між реальністю і дійсністю» [7, с61]. С.Сергеевим введено поняття «навчаючі культурні середовища». Г.Вашенко звертає увагу на «соціально-культурне, або інноваційне середовище регіону» [13], Б.Бім-Бад виділяє «навчаюче і виховуюче середовище» [13], Л.Новиков розуміє виховний простір як особливу педагогічну ситуацію, як «виховуюче середовище», адекватне складовій вихованості людини [13]. Такої ж думки дотримується Н.Селиванова [14], «штучне середовище» (наприклад, викладання іноземних мов) – Г.І.Артемчук, А.П.Максименко, С.І.Селіверстов [15]. Слід зупинитися на поглядах Н.Максимової щодо дефініції «середовище». На її переконання, треба розрізнити в означуваній проблемі «соціально-педагогічне середовище», яке за ефективних умов виступає осередком самовиховання соціуму, оскільки воно являє собою і людське оточення, і соціокультурний простір, і соціальне середовище, що відбиває певні умови співіснування людини і суспільства. С.Мукомел пропонує виділяти соціально-виховуюче середовище, А.Назаренко – родинно-шкільний виховний простір як фактор соціального становлення особистості, Т.Харченко – соціальне середовище як взаємодію зі школою у вихованні учнів. Дослідниця О.Верещак виступає з пропозицією розглядати терміни «соціокультурне середовище», «дозвіллева сфера діяльності». В.Проскурін виділяє термін «освітній округ».

Висновки за результатами дослідження, перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Йде тенденція до синоніміки понять «середовище», «простір», «освітнє поле», «освітній округ», «соціальне оточення», «умови для розвитку». Вбачається можливість перемержування таких понять, як «простір» і «середовище», хоча більше схиляємося до останнього. Таким чином, нами зроблена спроба теоретично дослідити дефініцію «творче освітньо-виховне середовище», яке за своєю суттю є інноваційною технологією, що веде до оновлення й розвитку, виступає осередком освіти і виховання, сприяє формуванню нового типу людини, домінуванню її інтелектуальної творчої праці, подоланню індустріальних форм відчуження, визнанню особистості як основного багатства суспільства.

Список використаної літератури

1. Карпова Л.Г. Суть поняття «середовище» /Л.Г.Карпова// Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб наук. пр. [редкол.: Т.І. Сущенко(голов.ред.) та ін.] – Запоріжжя, 2011. – №16 (69). – С.109-116.
2. Державна національна програма « Освіта» (Україна ХХІ століття). – К., 1992 – 74 с.
3. Ясвин В.А. Образовательная среда: от моделирования к проектированию/ В.А. Ясвин. – М.: Смысл, 2001 – 365 с.
4. Крылова Н.Б. Среда социокультурная образовательная / Н.Б.Крылова // Новые ценности образования: тезаурус. – М.: Педагогика, 1995. – 103 с.
5. Крылова Н.Б. Проектирование как создание культурно значимой ситуации в образовании /Н.Б.Крылова // Проектирование в образовании: проблемы, поиски, решения. – М., 1994. –76 с.
6. Степанов В.М. Инновационная школа: опыт организации единого образовательного пространства: монография / В.М. Степанов. – М., 2000. – 253 с.
7. Сергеев С.Ф. Проектирование обучаемых сред / С.Ф. Сергеев // Школьные технологии. – 2006. – №3. –С.58-65.
8. Савченко С.В. Социализация студенческой молодежи в условиях регионального образовательного пространства / С.В. Савченко. – Луганск: Альма-Матер, 2001 – 404 с.
9. Тлумачний словник української мови. – 2-е вид. – К.:Освіта, 2000. – 534 с.
10. Философский словарь [под. ред. И.Т. Фролова]. – 5-е изд. – М.: Политиздат, 1987 – 560 с.
11. Новая философская энциклопедия: в 4-х т. – М.:Мысль, 2001. – Т1. – 873 с.
12. Тлумачний словник української мови: понад 12500 статей [за ред. В.С.Калашникова]. – 2-е вид. док. – Х.: Прапор, 2004. – 992 с.

13. Гурова Т.Ю. Зміст і значення виховання толерантності молодих школярів в умовах полікультурного освітнього простору / Т.Ю. Гурова // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр. [редкол.:Т.І.Сущенко (голов.ред.) та ін.]. – 2011. – Вип.14(67). – С.271-276.

14. Артемчук Г.І. Особливості запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу в Київському національному лінгвістичному університеті / Г.І. Артемчук, А.П.Максименко, С.И. Селіверстов // Проблеми освіти. – 2006. – №43. – С.104-108.

15. Глущенко Л.О. О возможностях оценки качества городской среды / Л.О.Глущенко, В.Н.Пигус // Роль науки, релігії та суспільства у формуванні моральної особистості. Матеріали XXIII Міжнародної науково-практичної конференції 16 травня 2008 року. – Донецьк: ІПШ «Наука і освіта», 2008. – С.59-63.

Стаття надійшла до редакції 28.02.2014

Е. И. Приходченко

Донецкий национальный технический университет

Т. И. Люрина

Мелитопольский государственный университет имени Б.Хмельницкого

Н. М. Капацина

Донецкий национальный технический университет

Творческая образовательно-воспитательная среда: теоретические исследования дефиниций

Статья поднимает проблему средового подхода к организации учебно-воспитательного процесса как максимально развивающей модели для формирования креативной, социально-активной, неиндифферентной личности. Предлагаются различные определения понятий «среда», «поле», «пространство», которые имеют общие и отличительные черты. Обращается внимание на то, что термин «среда» является междисциплинарным понятием и рассматривается не только в педагогических научных работах, но и в работах по философии, культурологии и социологии. Делается акцент на взглядах ученых отечественной школы. Проводится сравнительный анализ с терминологическим исследованием понятий «среды» учеными ближнего зарубежья.

Ключевые слова: *средовой подход, образовательная среда, технологии формирования творческой среды.*

К. Prychodchenko

Donetsk National Technical University,

T. Lurina

Melitopol State University,

N. Kapatsina

Donetsk National University.

Creative Pedagogical Environment: Theoretical Research of the Definitions

In this article the problem of the environmental approach to the organization of the educational and bringing-up processes is touched upon. This is considered to be the most developing model for the formation of the creative, socially-active, indifferent personality. Various definitions of the terms “environment”, “field”, “area” which have common and specified features are offered. Attention is paid to the fact that the term “environment” lies between the disciplines like Pedagogical studies, Philosophy, Sociology, Cultural studies. The accent is put on the views of the Ukrainian scientists. The comparative analysis with the terminological researches of the issue “environment” made by the scientists from the bordering countries is done. The research of the problem of the social environment, interconnection of the sociocultural environment and the personality development is revealed in the works of many scientists (V.Buyeva, M.Ishchenko, G.Korda, S.Crymskyi, Y.Manuilov, L.Novikova, N.Selivanova, M.Sorokin, L.Sokhan, V.Prtrivskyi, I.Yakymanska, V.Yasvin, etc.) Particular attention should be paid to the studios created by V.Semenov (school and social environment interaction), G.Demytyeva (personality formation under the impact of the social environment), N.Chernoushek (the psychology of the life environment). V.Yasvin (2001) while developing the problem of the complex analysis of the pedagogical environment, its types, variants of its influence on personality development according to the programmed pattern; the possibilities for the personality development which are in social and environmental-objective surrounding, has done the research of the educational systems (worked out by the prominent pedagogical scientists) having used the method of typology of the pedagogical environment. “The method of the pedagogical environment vector modeling” was developed by the scientist. The construction of the modeling vector which would point out the

definite type of the pedagogical environment, according to the researcher, ought to be done on the basis of the psychological and pedagogical analysis of the environment via the answers to six diagnostic tasks: three queries that deal with the possibilities availability for the person to develop freely and the other three – considering the possibilities for the person’s activity measured in accordance with the empirical pedagogical personality characteristics which can be found in the works by Korchak and Lesgaft and differentiated as “types of bringing-up environment”(Y.Korchak), “school types”(P.Lesgaft). V.Yasvin separates four basic types of the pedagogical environment: “dogmatic pedagogical environment”, “creative pedagogical environment”, “brining-up environment”, “developing environment”. The result was introduced by the author as “the final vector model of the historic-pedagogical analysis of the pedagogical environment”.

Key words: *environmental approach, pedagogical environment, technologies for the formation of the creative pedagogical environment.*